

บทที่ 4

ปัญหา วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางที่ควรต้องแก้ไขเกี่ยวกับบทบาทของศาล ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีในศาลตามปกติที่มีการต่อสู้คดีและต้องมีการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามที่กล่าวอ้างจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดในประเด็นข้อพิพาทแห่งคดี อาจใช้ระยะเวลาอันยาวนานและเสียค่าใช้จ่ายสูง หากคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ยอมรับผลของคำพิพากษา ก็อาจใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาในประเด็นต่าง ๆ ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีขั้นตอน ในชั้นบังคับคดีเพื่อจะบังคับคู่ความฝ่ายที่ไม่ยอมปฏิบัติตามคำพิพากษา ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ใช้เวลานานและยุ่งยากซับซ้อน แต่หากคู่ความสมัครใจเจรจากันและสามารถบรรลุข้อตกลง อย่างหนึ่งอย่างใดจนกระทั่งทำสัญญาประนีประนอมยอมความยอมทำให้คดียุติเร็ว ลดขั้นตอนที่ ยุ่งยาก ลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ทั้งยังมีผลเป็นการรักษาชื่อเสียงเนื่องจากไม่มีฝ่ายใดที่ได้ชื่อว่า เป็นฝ่ายที่แพ้คดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มก็เช่นเดียวกัน หากต้องมีการสืบพยานจนศาลมีคำพิพากษาอาจใช้ ระยะเวลายาวนานกว่าปกติเนื่องจากข้อเท็จจริงที่สลับซับซ้อนและเกี่ยวพันกับผู้บริโภคจำนวนมาก ทั้งผู้บริโภคที่เป็นโจทก์ในคดีนั้นเอง สมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นบุคคลภายนอกแต่อาจต้องผูกพัน กับผลของคำพิพากษา และจำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจ ทั้งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ในชั้นนี้ ฝ่ายโจทก์ที่เป็นตัวแทนกลุ่มผู้เริ่มฟ้องคดีอาจต้องรับภาระออกค่าใช้จ่ายไปก่อน ซึ่งโจทก์ อาจได้รับเงินส่วนนี้คืนเฉพาะกรณีที่ชนะคดีเท่านั้น และไม่แน่ว่าโจทก์ซึ่งเป็นฝ่ายผู้บริโภค จะสามารถรับภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้จนกระทั่งคดีสิ้นสุดหรือไม่ ต่างกับฝ่ายจำเลยซึ่งเป็น ผู้ประกอบธุรกิจที่โดยปกติแล้วจะมีเงินทุนมากพอที่จะต่อสู้คดีได้เป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งกรณี ไม่แน่ว่าหากศาลมีคำพิพากษาคัดสินแล้วจะเป็นผลดีต่อสมาชิกกลุ่มหรือไม่เพียงใด แต่หาก คู่ความสามารถตกลงระงับข้อพิพาทกันได้ สมาชิกกลุ่มย่อมจะได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น และในกรณีที่ความเสียหายที่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายได้รับมีจำนวนเพียงเล็กน้อยและมีสมาชิกกลุ่ม ที่ไม่ปรากฏชื่อเป็นจำนวนมาก การชำระเงินสดซึ่งมีมูลค่าเพียงเล็กน้อยให้แก่สมาชิกกลุ่มแต่ละราย ย่อมไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ดังนั้น การตกลงประนีประนอมยอมความจึงเป็นวิธีการ ที่เหมาะสมและมีความจำเป็นและเป็นผลดีต่อสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น

แต่การตกลงประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคนั้นแบบกลุ่มย่อมมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ศาลในฐานะตัวแทนของรัฐเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรมและคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ

ผู้เขียนจึงเห็นว่าการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจปัญหาและข้อบกพร่องของกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคนั้นแบบกลุ่มและบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคนั้นแบบกลุ่ม รวมทั้งผลบังคับของคำพิพากษาดำเนินคดีในคดีผู้บริโภคนั้นแบบกลุ่ม จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนากฎหมายและวิธีการดำเนินคดีผู้บริโภคนั้นแบบกลุ่มในประเทศไทย อีกทั้ง การได้เรียนรู้ปัญหาบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคนั้นแบบกลุ่มที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาจะยิ่งช่วยทำให้ประเทศไทยได้มีโอกาสเตรียมตัวและหาแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหานั้นที่อาจเกิดขึ้นในลักษณะเดียวกันได้ในอนาคต

4.1 วิเคราะห์การนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคนั้นมาใช้ในคดีผู้บริโภคนั้นแบบกลุ่ม

คดีผู้บริโภคนั้นแบบกลุ่มเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งสามัญโดยเป็นกระบวนการวิธีพิจารณาคดีรูปแบบใหม่ซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้นมีการให้อำนาจศาลมีบทบาทในเชิงไต่สวนอยู่แล้ว ทั้งในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ.... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/20 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ โดยศาลจะรับฟังพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานของคู่ความก็ได้ ซึ่งเป็นการกำหนดให้อำนาจศาลในเชิงไต่สวนอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่า ศาลไม่อาจวางตนบทบาทเป็นคนกลางที่เพียงแต่รอรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอตั้งเช่นในคดีแพ่งสามัญที่มีลักษณะเป็นระบบกล่าวหา แต่ศาลจำเป็นต้องมีบทบาทในเชิงรุกที่ต้องใช้อำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยการไต่สวน อันเป็นหลักพื้นฐานของการดำเนินคดีผู้บริโภคนั้นและคดีแบบกลุ่มที่ต้องการให้ศาลเข้าไปมีบทบาทเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายซึ่งไม่มีโอกาสเข้ามาในคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน

ในส่วนของบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138¹⁴⁰ เป็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้ศาลพิจารณาเพียงว่าข้อเสนอตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นขัดต่อกฎหมายหรือไม่ หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าข้อตกลงนั้นไม่ขัดต่อกฎหมาย แม้จะเห็นว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจเสียเปรียบอีกฝ่ายหนึ่ง ก็ไม่อาจก้าวล่วงไปเปลี่ยนแปลงข้อสัญญาใด ๆ อันเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของคู่ความได้ แม้กระทั่งในส่วนของการตกลงกันเกินกว่าที่ศาลอาจกำหนดให้หากมีการพิจารณาและสืบพยานแต่ก็ไม่อาจแก้ไขได้หากคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ยินยอม เมื่อพิจารณาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมตรา 19 วรรคสาม¹⁴¹ ก็เพียงกำหนดเกี่ยวกับการถอนฟ้องไว้ โดยให้ศาลพิจารณาอนุญาตได้ก็ต่อเมื่อเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคโดยส่วนรวม แต่ในเรื่องการทำสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น กลับไม่ปรากฏว่ามีการกำหนดให้ศาลมีบทบาทอย่างใด ๆ เพิ่มเติม ดังนั้นในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความที่คู่ความเสนอต่อศาลในคดีผู้บริโภคนั้น ศาลคงจำกัดบทบาทในการพิจารณาเพียงว่ามีข้อสัญญาใดที่ขัดต่อกฎหมายหรือไม่ หากไม่มีข้อขัดข้องดังกล่าว ศาลย่อมต้องมีคำพิพากษาไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น

สำหรับบทบาทของศาลในคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ.... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/29 ได้กำหนดให้ศาลเป็นผู้พิจารณาและมีคำสั่งอนุญาตให้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดี โดยกำหนดขั้นตอนเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ที่จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนในการพิจารณาอนุญาตให้ตกลงประนีประนอมยอมความได้กำหนดไว้กว้าง ๆ ให้ศาลคำนึงถึง

- (1) ความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (2) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม

¹⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138 ในคดีที่คู่ความตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีโดยมิได้มีการถอนคำฟ้องนั้นและข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความนั้นไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ให้ศาลจดรายงานพิสดารแสดงข้อความแห่งข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมยอมความเหล่านั้นไว้ แล้วพิพากษาไปตามนั้น.

¹⁴¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาตรา 19 วรรคสาม การถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความในคดีตามวรรคหนึ่งจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องมาแสดงต่อศาล และในกรณีขอถอนฟ้องศาลจะมีคำสั่งอนุญาตได้ก็ต่อเมื่อเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนรวม.

- (3) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (4) ความเป็นธรรมและความเป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (5) จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน
- (6) ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี
- (7) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม

ส่วนอำนาจศาลในการพิจารณาเนื้อหามีกำหนดไว้เพียงว่าการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มนั้น “มีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม” หรือไม่เพียงใด เท่านั้น แต่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดหรือแนวทางที่ศาลจะพิจารณาเพื่อมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตแต่อย่างใด ทั้งนี้ได้กำหนดแนวทางหรือรายละเอียดเกี่ยวกับเงินค่าฤชาธรรมเนียมที่จะจ่ายให้แก่ทนายความด้วย อีกทั้ง มีข้อกำหนดในประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการในเรื่องจริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดีว่า “ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลาง”¹⁴² เมื่อกลุ่มความไม่เสนอให้ศาลทราบ ศาลก็จะไม่มีบทบาทเชิงรุกอย่างแน่นอน

จากที่กล่าวมาข้างต้น การนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทเชิงรุกของศาลในคดีผู้บริโภคมาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้คดีผู้บริโภคแบบกลุ่มมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทเชิงรุกของศาลในคดีผู้บริโภคให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี โดยไม่ต้องคำนึงว่ากลุ่มความจะได้ยื่นระบุมานหรือไม่ โดยศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามมาตรา 33 และศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานได้อีกด้วย ดังนั้น หากเป็นคดีผู้บริโภค ศาลย่อมนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทเชิงรุกของศาลในคดีผู้บริโภคมาใช้ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มได้ด้วย แต่ในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มอาจเกิดปัญหาว่าศาลจะมีอำนาจให้เจ้าพนักงานคดีเข้ามาช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานได้หรือไม่ ดังนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในการตีความและการบังคับใช้กฎหมายการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มในประเทศไทย ควรจะมีการบัญญัติให้ชัดเจนถึงการนำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เรื่องใดบ้างที่นำมาปรับใช้กับการดำเนินคดี

¹⁴² ประกาศคณะกรรมการศาลยุติธรรม เรื่อง จริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552 ข้อ 3 “ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติ ทั้งพึงสำรวมตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แต่งกายเรียบร้อย ใช้วางจาสุภาพ ฟังความจากกลุ่มความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจให้ความเสมอภาค และมีเมตตาธรรม.”

ผู้บริโภคแบบกลุ่มได้ดังนั้น กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทของศาลจึงควรจะมีการบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งเพื่อให้ศาลสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

4.2 วิเคราะห์การนำแนวทางในรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ที่ควรมานำบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) โดยมีบทบัญญัติที่ควรมานำบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการประนีประนอมยอมความโดยวิธีชดใช้ด้วยบัตรลดราคา (Coupon Settlement) ไว้ในมาตรา 1712 การประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา¹⁴³ โดยกำหนดกรอบรายละเอียดวิธีการประนีประนอมยอมความด้วยการชดใช้บัตรลดราคาให้สมาชิกกลุ่มต้องมีความเท่าเทียมกัน โดยบัญญัติหลักเกณฑ์เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องการตกลงประนีประนอมยอมความกันโดยวิธีจ่ายบัตรลดราคาแทนเงินสด โดยเฉพาะการที่สมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับบัตรลดราคาไม่มีความกระตือรือร้นที่จะนำบัตรลดราคาไปไถ่ถอน แต่ในขณะเดียวกันเงินรางวัลทนายความก็มักกำหนดจากมูลค่าทั้งหมดของบัตรลดราคาโดยไม่ต้องพิจารณาว่าสมาชิกกลุ่มจะนำบัตรลดราคาที่ได้รับไปไถ่ถอนโดยการใช้ประโยชน์หรือไม่ ดังนั้น มาตรานี้จึงกำหนดว่า เงินรางวัลทนายความใด ๆ ที่จะต้องจ่ายนั้น จะต้องจ่ายโดยคิดคำนวณจากมูลค่าบัตรลดราคาที่ได้นำไปไถ่ถอนโดยการใช้ประโยชน์จริงเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้วางหลักเกณฑ์จำกัดเงินรางวัลทนายความโดยให้คิดคำนวณจากระยะเวลาการทำงานที่แท้จริงในคดีนั้นเท่านั้น และยังกำหนดให้ศาลพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ต่อเมื่อได้รับฟังพยานหลักฐานจนเป็นที่พอใจแล้วว่าการตกลงประนีประนอมยอมความกันมีความเป็นธรรมและมีเหตุผลเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอเท่านั้น

อีกทั้งมีการกำหนดให้มี “(ง) การประเมินมูลค่าของข้อเสนอประนีประนอมยอมความโดยผู้เชี่ยวชาญพิเศษ - ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการชดเชยด้วยบัตรลดราคาคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจยื่นคำร้องขอให้ศาลเรียกผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่าที่แท้จริงที่เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกกลุ่มได้นำบัตรลดราคาไปไถ่ถอน” การที่กฎหมายกำหนดให้ศาลมีผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นในการประเมินมูลค่าบัตรลดราคาย่อมส่งผลดีต่อศาลเพราะการที่ศาล

¹⁴³ Sec. 1712. Coupon settlements

ลงมาพิจารณาทุกเรื่องด้วยตนเองทั้งหมดย่อมส่งผลให้คดีล่าช้า อีกทั้ง ศาลย่อมไม่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรนำมาบัญญัติเรื่องการประเมินมูลค่าของข้อเสนอประนีประนอมยอมความโดยผู้เชี่ยวชาญมาบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย เพราะในอนาคต หากกฎหมายมีผลใช้บังคับ ศาลจะได้มีผู้ช่วยในเรื่องดังกล่าว

ทั้งนี้ รัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ยังได้กำหนดให้ศาลต้องนัดพิจารณาเพื่อรับฟังการตกลงประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคาโดยเฉพาะ “(จ) ข้อพิจารณาของศาลในการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา – ในกรณีที่มีการเสนอประนีประนอมยอมความโดยชดเชยแก่สมาชิกกลุ่มด้วยบัตรลดราคา ศาลต้องกำหนดวันนัดพิจารณาและทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือให้ปรากฏว่าข้อเสนอประนีประนอมยอมความนั้นมีความเป็นธรรม สมเหตุสมผล และเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่มเสียก่อนจึงจะพิจารณาให้ความเห็นชอบได้ ศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดให้ระบุดึงเงินไขให้นำเงินส่วนที่เหลือที่จากการนำบัตรลดราคาที่ไม่มีการไถ่ถอนมอบให้การองค์กรการกุศลหรือหน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่งหรือหลายแห่งตามที่คู่ความตกลงกันไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความ การจัดสรรและการค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากบทบัญญัติแห่งอนุมาตรานี้ไม่อาจนำมาใช้คำนวณเพื่อกำหนดค่าทนายความตามมาตรานี้ได้” การที่กฎหมายกำหนดขั้นตอนให้มีการพิจารณาเรื่องการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคาเป็นขั้นตอนต่างหากอีกขั้นตอนหนึ่งย่อมจะทำให้ศาลต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยการกำหนดให้ศาลเข้าไปมีบทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาข้อตกลงประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคาว่ามีความเป็นธรรม สมเหตุสมผลและเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่ม อีกทั้งมีการกำหนดให้ศาลต้องทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือในเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจนด้วย โดยเป็นการคุ้มครองสมาชิกกลุ่มเพื่อให้สามารถตรวจสอบการพิจารณาของศาลได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรนำมาบัญญัติเรื่องการพิจารณาของศาลในการประนีประนอมยอมความด้วยบัตรลดราคา มาบัญญัติเพิ่มเติมในร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย เพื่อที่จะได้มีกฎหมายที่กำหนดไว้โดยชัดแจ้งให้ศาลต้องเข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอย่างไร เพื่อที่ศาลจะได้ปฏิบัติตามในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ การติดตามผลเรื่องการไถ่ถอนบัตรลดราคาไม่ได้ทำให้จำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบการได้รับประโยชน์กลับคืนมาแต่อย่างใด เนื่องจากบัตรลดราคาที่ไม่ได้ถูกนำมาไถ่ถอนจะถูกส่งเข้ากองทุนเพื่อผู้บริโภคต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ารัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ได้กำหนดให้ศาลเข้ามามีบทบาทในเชิงรุก

ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มเพราะการประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มย่อมกระทบต่อผู้บริโภคซึ่งมีอำนาจต่อรองน้อย ดังนั้นจึงกำหนดขั้นตอนในการพิจารณาเนื้อหาของสัญญาประนีประนอมยอมความโดยกฎหมายกำหนดกรอบและขั้นตอนไว้ให้ชัดเจนเพื่อให้ศาลต้องปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องเพื่อให้ศาลพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

คดี Re Directbuy, INC (Rulling Re plaintiff' motion for final approve of class settlement (Doc. No. 134 and relate motion (Doc. Nos. 135, 136))

ข้อเท็จจริงเบื้องต้น

บริษัท ไคเร็คบาย จำกัด ซึ่งให้บริการลดราคาสินค้าในร้านค้าที่เป็นพาร์ตเนอร์ของ บริษัทให้แก่สมาชิก โดยมีสมาชิกจำนวน 400,000 คน ทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้ที่เป็นสมาชิกของ บริษัท ไคเร็คบาย จำกัด จะต้องสมัครสมาชิกและเสียค่าธรรมเนียม 1,000 ดอลลาร์และต้องเสียค่าธรรมเนียมรายปี 200 ดอลลาร์ จึงจะมีสิทธิได้รับประโยชน์จากการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคใน ราคาประหยัดจากบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด

ในเดือนเมษายน 2009 มีการยื่นฟ้องคดีต่อศาล แต่ก่อนหน้าที่จะมีการฟ้องคดีคดีนี้ได้มีการรวบรวมสมาชิกกลุ่มเพื่อที่จะเจรจาประนีประนอมยอมความกันมาก่อนแล้ว โดยการเจรจาประนีประนอมยอมความได้ดำเนินเรื่อยมาจนกระทั่งวันที่ 9 ธันวาคม 2010 โจทก์และจำเลยได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลประเมินผลความเป็นธรรมเบื้องต้นเพื่อทำการประนีประนอมยอมความกัน โดยท่านผู้พิพากษาการ์ฟินเกล (Judge Garfinkel) เป็นผู้พิจารณาอนุญาตให้มีการประเมินผลความเป็นธรรมเบื้องต้น

ในวันที่ 29 มีนาคม 2011 โจทก์ได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่ม ซึ่งศาลได้ออกนั่งพิจารณารับฟังพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง โดยศาลได้ฟังข้อเสนอของโจทก์ จำเลยและผู้คัดค้านต่าง ๆ โดยศาลได้เปิดโอกาสให้แถลงข้อสนับสนุนและข้อคัดค้านในการพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความในชั้นสุดท้าย แต่สุดท้าย ศาลก็ปฏิเสธคำร้องขอประนีประนอมยอมความของโจทก์ โดยศาลได้เข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ ดังนี้

ศาลต้องพิจารณาคำนิยามของข้อเสนอในการประนีประนอมยอมความให้แน่ชัดว่า ความเป็นธรรม มีเหตุมีผลและเพียงพอ โดยศาลจะต้องพิจารณาโดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ การพิจารณาขั้นตอนการดำเนินคดีในศาลเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ โดยปัจจัยที่ศาลใช้พิจารณาความเป็นธรรมของข้อเสนอในการประนีประนอมยอมความกรณีที่มีการเจรจากัน

ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มมีความจำเป็นต้องพิจารณาประเด็นเรื่องความเป็นธรรมโดยละเอียดยิ่งขึ้น โดยศาลต้องพิจารณาปัจจัยต่อไปนี้

- (1) ความยุ่งยากซับซ้อนในการดำเนินคดี โดยศาลต้องพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการดำเนินคดีในศาล
- (2) ปฏิกริยาของสมาชิกกลุ่มในการตกลงประนีประนอมยอมความ
- (3) การดำเนินกระบวนการพิจารณาและกระบวนการค้นหาความจริงก่อนสืบพยานที่ได้กระทำแล้ว
- (4) คาดว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้มีความรับผิดชอบ
- (5) ค่าเสียหายประมาณเท่าใด
- (6) ความเสี่ยงในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในศาล
- (7) ความสามารถของจำเลยในการปฏิบัติตามคำพิพากษา
- (8) ความสมเหตุสมผลของกองทุนประนีประนอมยอมความเป็นการเยียวยาความเสียหายที่ดีที่สุด
- (9) ความสมเหตุสมผลของกองทุนประนีประนอมยอมความมีความเป็นไปได้มากกว่าการเสี่ยงดำเนินคดีในศาลต่อไป

จากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น ท่านผู้พิพากษาการ์ฟinkel (Judge Garfinkel) พิจารณาแล้วเห็นว่าศาลไม่สามารถสรุปได้ว่า การตกลงประนีประนอมยอมความกันก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีเหตุมีผลเพียงพอ อีกทั้งการเบิกความและการตรวจเอกสารของคู่ความก็ไม่ได้กระทำในศาลจึงไม่มีความน่าเชื่อถือเพียงพอ

ประเด็นเรื่องขั้นตอนความเป็นธรรมในส่วนของกระบวนการพิจารณาซึ่งศาลนำมาใช้พิจารณาในคดีนี้คือคดีนี้มีการเจรจากันมาตั้งแต่ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังนั้นศาลจึงพึงต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ ศาลจึงต้องเข้าไปพิจารณาเงื่อนไขและรายละเอียดของสัญญาประนีประนอมยอมความมากกว่าปกติ ทั้งนี้แม้ว่าคดีนี้ท่านผู้พิพากษาการ์ฟinkel (Judge Garfinkel) จะเป็นผู้รับผิดชอบในการเจรจาโดยเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย แต่ศาลเห็นว่าเรื่องนี้ยังไม่ได้มีการเริ่มพิจารณาใด ๆ เลย ดังนั้นข้อเท็จจริงจึงยังไม่ปรากฏชัดเจน แต่กลับมีการเร่งรีบเจรจากันเหมือนจะให้คดีจบลงด้วยความรวดเร็ว ดังนั้นศาลจึงนำเรื่องความชอบธรรมในการตกลงประนีประนอมยอมความขึ้นมาพิจารณาเป็นประเด็นหลัก

ในเรื่องนี้ศาลพิจารณาว่ากระบวนการยุติคดีโดยการตกลงเจรจาประนีประนอมยอมความกันมีความชอบธรรมตามสมควรหรือไม่ เนื่องจากคดีนี้คู่ความทั้งสองฝ่ายต่างปกป้องผลประโยชน์ของตนเองตามปกติ หลังจากที่มีการค้นหาข้อเท็จจริงในศาลแล้ว แต่ในคดีนี้ยังไม่ได้

มีการค้นหาข้อเท็จจริงโดยศาล เพียงแต่อยู่ในขั้นตอนการดำเนินคดีในชั้นเบื้องต้นโดยยังไม่มีกระบวนการค้นหาความจริงในศาลอย่างเป็นทางการ ดังนั้น จึงเร็วเกินไปที่จะรับฟังได้ว่ามีความเป็นธรรมเพียงพอแล้ว

ทั้งนี้ท่านผู้พิพากษาการ์ฟinkel (Judge Garfinkel) ได้ทำบันทึกแสดงความเห็นเรื่องค่าทนายความว่าฝ่ายโจทก์ได้ใช้กำลังความสามารถอย่างเต็มที่และทุ่มเทในคดีนี้อย่างมาก แต่ศาลก็ยังกังวลกับข้อเท็จจริงเรื่องจำนวนเงินค่าเสียหายที่มีจำกัด แม้ฝ่ายโจทก์จะมีการสัมภาษณ์หรือตรวจเอกสารในคดีนี้ แต่กระบวนการดังกล่าวก็ไม่ได้กระทำภายใต้คำสาบานในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล ดังนั้นศาลจึงบอกว่าไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม ดังนั้นจึงมีความเสี่ยงต่อสมาชิกกลุ่มที่ไม่ปรากฏตัวว่าจะได้รับค่าเสียหายในราคาต่ำเกินไป อีกทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยยังมีความขัดแย้งกันเรื่องค่าเสียหายในการตกลงประนีประนอมยอมความกันอย่างมากเรื่องการกำหนดว่าใครบ้างที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มที่จะมีสิทธิเรียกร้องในการได้รับผลของการประนีประนอมยอมความในคดีนี้ โดยฝ่ายโจทก์ได้โต้แย้งว่าศาลควรจะกำหนดค่าเสียหายว่าค่าสมาชิกจำนวน 2 เดือนที่บริษัท ไคเร็คบาย จำกัด เสนอนั้นน่าจะมีมูลค่าอย่างต่ำ 55,000,000 ดอลลาร์ แต่มีผู้คัดค้านว่าการแจกบัตรลดราคาเช่นนี้ไม่ได้ให้ประโยชน์อะไรกับสมาชิกกลุ่มเนื่องจากมีสมาชิกกลุ่มบางส่วนที่ไม่ต้องการเป็นสมาชิกของบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด ต่อไป ดังนั้นสมาชิกกลุ่มจึงไม่ได้รับประโยชน์อย่างใดเลย แต่กลับเป็นบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด ที่ได้ประโยชน์จากการต่ออายุสมาชิกและมีสมาชิกเพิ่มขึ้น จำนวนเงินที่เป็นค่าสมาชิกจึงไม่ได้แสดงถึงมูลค่าที่แท้จริงที่ฝ่ายจำเลยต้องจ่าย จากข้อมูล ศาลพบว่าร้อยละ 75 ของสมาชิกกลุ่มมีการต่อสมาชิกจากบริษัท ไคเร็คบาย จำกัด สมาชิกที่เหลืออีกร้อยละ 25 ก็จะไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ จากข้อตกลงประนีประนอมยอมความนี้เลย การได้รับสมาชิกอีก 2 ปีจึงไม่ได้ทำให้สมาชิกได้อะไรเพิ่มขึ้น จึงไม่เป็นการเยียวยาความเสียหายแก่สมาชิกกลุ่ม ดังนั้น ศาลจึงพิจารณาว่าข้อตกลงประนีประนอมยอมความดังกล่าวไม่มีความเป็นธรรมในการเยียวยาความเสียหายให้แก่สมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม ศาลจึงไม่อนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ

จากคดีดังกล่าวข้างต้น ถ้านำมาปรับใช้กับร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/32 ในการพิจารณามีคำสั่งตามมาตรา 222/28 มาตรา 222/29 หรือมาตรา 222/30 ให้ศาลคำนึงถึง

- (1) ความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (2) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม
- (3) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (4) ความเป็นธรรมและความมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป

(5) จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน

(6) ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี

(7) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม

ศาลไทยก็จะมีบทบาทพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความเพียงที่กำหนดไว้ข้างต้นเท่านั้น ศาลไทยย่อมไม่มีอำนาจพิจารณาถึงการที่คู่ความทั้งสองฝ่ายมีการเจรจากันมาตั้งแต่ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มแล้วมาเป็นปัจจัยในการพิจารณาว่าการตกลงประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมต่อสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอหรือไม่ จะเห็นได้ว่าในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลเข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความได้อย่างกว้างขวาง ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีการเจรจากัน โดยศาลนำมาใช้พิจารณาประกอบดุลพินิจในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความได้ แต่ถ้าเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้นในประเทศไทย ศาลย่อมไม่กล้าใช้บทบาทเชิงรุกในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ เพราะในประเทศไทยกำหนดให้ศาลต้องวางตนเป็นกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการตกลงประนีประนอมยอมความเป็นเรื่องที่คู่ความจะต้องรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ศาลไม่มีหน้าที่เข้าไปพิทักษ์รักษาผลประโยชน์แทนคู่ความ ศาลจะมีหน้าที่เป็นกรรมการคอยชี้ขาดตัดสินคดีเท่านั้น จะเห็นว่าเมื่อร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ไม่ได้กำหนดให้ชัดเจนว่าศาลต้องทำอะไร พิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอย่างไร ในขั้นตอนใดบ้างศาลย่อมไม่มีอำนาจกระทำเพราะจะเป็นการกระทำเกินเลยจากที่กฎหมายให้อำนาจไว้ ดังนั้นจึงควรต้องมีการบัญญัติกฎหมายในเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจน

4.3 วิเคราะห์ร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยที่เกี่ยวกับบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ

เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มตกลงประนีประนอมยอมความกับจำเลยในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มและศาลอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ ผลของการประนีประนอมยอมความย่อมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลในฐานะตัวแทนของรัฐต้องเข้ามามีบทบาทในการทำหน้าที่คุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม โดยการพิจารณาว่าสัญญาประนีประนอมยอมความที่เสนอต่อศาลเป็นประโยชน์และมีความเป็นธรรมต่อสมาชิกกลุ่ม แต่การที่ศาลจะเข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกฎหมายกำหนดอำนาจศาลอย่างชัดเจน โดยการกำหนด

รายละเอียดว่าศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอย่างไร แต่เมื่อร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/32 ในการพิจารณามีคำสั่งตามมาตรา 222/28 มาตรา 222/29 หรือมาตรา 222/30 ให้ศาลคำนึงถึง

- (1) ความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (2) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม
- (3) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (4) ความเป็นธรรมและควมมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (5) จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน
- (6) ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี
- (7) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของกลุ่มมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม

โดยการวางหลักเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ โดยไม่ได้กำหนดว่าให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวในขั้นตอนใดหรือในช่วงระยะเวลาใด คือ ก่อนทำสัญญาประนีประนอมยอมความหรือภายหลังจากทำสัญญาประนีประนอมยอมความ หากศาลเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวยังขาดรายละเอียดและยังไม่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ ศาลจะมีอำนาจสั่งให้คู่ความไปแก้สัญญาดังกล่าวได้หรือไม่ แล้วศาลจะมีบทบาทในการเสนอเงื่อนไขเพิ่มเติมหรือให้ไปตัดทอนข้อสัญญาบางส่วนได้หรือไม่ เนื่องจากร่างกฎหมายไม่ได้กำหนดรายละเอียดว่าศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความได้แค่ไหนเพียงไร ดังนั้น เมื่อร่างกฎหมายดังกล่าวมีผลบังคับใช้ อาจส่งผลให้ศาลไม่ทราบว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไร และอาจส่งผลให้ศาลอาจจะไม่ใช่อำนาจในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความเลยหรือการที่ศาลใช้บทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอาจทำให้ศาลถูกร้องเรียน เนื่องจากเป็นหน้าที่ของทนายความและคู่ความการร่างสัญญาประนีประนอมยอมความ ทั้งนี้ ศาลมีหน้าที่พิจารณาเพียงว่าสัญญาประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มเท่านั้น โดยร่างกฎหมายไม่ได้วางหลักเกณฑ์ว่าต้องเป็นประโยชน์มากน้อยแค่ไหนเพียงใด หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความบางข้อมีประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม แต่บางข้อไม่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่ม ศาลจะมีอำนาจสั่งให้คู่ความไปแก้สัญญาใหม่แล้วค่อยนำมาเสนอต่อศาลได้หรือไม่ หรือศาลเสนอให้มีการแก้ไขเงื่อนไขในสัญญาประนีประนอมยอมความตามที่ศาลต้องการได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าในการ

ที่จะให้ศาลจะมีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มนั้น มีความจำเป็นที่กฎหมายจะต้องกำหนดรายละเอียดไว้โดยชัดแจ้งเพื่อให้ศาลพิจารณาสิ่งใดบ้าง

การที่จะให้ศาลพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องให้ศาลตรวจสอบความครบถ้วนของรายการตามสัญญาประนีประนอมยอมความโดยต้องมีกฎหมายกำหนดให้ศาลทำหน้าที่ตรวจสอบความครบถ้วนของสัญญา โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ตามมาตรา 222/32 ซึ่งยังไม่เพียงพอ เพราะการทำสัญญาประนีประนอมยอมความมีรายละเอียดและเงื่อนไขเป็นจำนวนมาก ดังนั้น หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มอาจจะไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม

เนื่องจากความเสียหายของสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้บริโภคแต่ละรายอาจมีจำนวนความเสียหายที่แตกต่างกันออกไป ศาลจึงไม่มีเครื่องมือที่เหมาะสมในการเปรียบเทียบความเสียหายระหว่างผู้บริโภคแต่ละราย นอกจากนี้ศาลยังต้องพิจารณารายละเอียดของสัญญาประนีประนอมยอมความและผลของการที่จะปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความสำเร็จมีมากน้อยเพียงใด หากศาลจะไม่อนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความจะส่งผลอย่างไร ซึ่งการพิจารณาดังกล่าวเป็นเพียงการประมาณจากข้อมูลและการประมาณการที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเท่านั้น แต่หากมีผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Special Master) มาเป็นผู้ช่วยศาลในการพิจารณาความเป็นไปได้ของการปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความ เพื่อให้ศาลใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มได้จากการประนีประนอมยอมความ เพื่อให้ศาลมีข้อมูลที่สมบูรณ์ในการพิจารณาอนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

4.4 วิเคราะห์บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

แม้ตัวบทรวมทั้งเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะให้อำนาจแก่ศาลในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาอันเป็นการแสดงบทบาทในเชิงรุกเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายโดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสที่จะคุ้มครองประโยชน์ของตนเอง เนื่องจากการจัดการคดีขึ้นอยู่กับโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม แต่บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อให้ความคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่อยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าอาจจะเกิดขึ้นไม่ได้ เนื่องจากอิทธิพลของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เพราะรูปแบบกระบวนการพิจารณาคดีของศาล การสืบพยานของประเทศไทยอยู่ภายใต้แนวความคิด

ของระบบกล่าวหาส่งผลให้กระบวนการพิจารณาขึ้นอยู่กับคู่ความในคดีเป็นสำคัญศาลมักไม่มีบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณาและไม่มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงเนื่องจากศาลถูกปลูกฝังความคิดว่า การดูแลรักษาผลประโยชน์เป็นหน้าที่ของคู่ความในคดีเท่านั้นศาลจะมีบทบาทเป็นเพียงกรรมการคอยตัดสิน หากศาลเข้าไปก้าวก้าวผลประโยชน์ของคู่ความอาจถูกมองว่าศาลไม่เป็นกลางและอาจถูกร้องเรียนได้ อีกทั้ง มีข้อกำหนดในประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการในเรื่องจริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดีว่า “ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลาง”¹⁴⁴ แม้ว่าประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการจะมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางในการประพฤติปฏิบัติและการดำรงตนที่ข้าราชการตุลาการพึงยึดถือปฏิบัติแล้ว แต่ก็มีสภาพบังคับทางวินัยเกี่ยวกับความผิดตามประมวลจริยธรรมด้วย¹⁴⁵ ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ศาลไม่กล้าแสดงบทบาทในเชิงรุกโดยการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพราะอาจถูกร้องเรียนว่ากระทำผิดทางวินัยโดยไม่วางตนเป็นกลาง ทั้งมีการอบรมสั่งสอนศาลมาโดยตลอดว่า “แม้จะมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในอันที่จะซักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบเองได้ แต่ทั้งนี้ผู้พิพากษาพึงระลึกเสมอว่าตนทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลางการใช้ดุลพินิจในการซักถามพยาน เรียกพยานมาสืบเองพึงกระทำเมื่อเห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติให้ศาลเป็นผู้กระทำเองเท่านั้นและพึงกระทำด้วยความระมัดระวังมิให้คู่ความเกิดความหวาดระแวงในความเป็นกลางของตนได้”¹⁴⁶ จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มก็คือการขาดความรู้ความเข้าใจถึงหลักการของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งเป็นหลักการของวิธีพิจารณาความสมัยใหม่อันอาจกล่าวได้ว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ของกระบวนการวิธีพิจารณาความที่มุ่งเน้นจัดปัญหาเรื่องการปล่อยให้ผู้ความกำหนดทิศทางการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยตนเอง อันเป็นสาเหตุทำให้เกิดความล่าช้าในการให้ความยุติธรรมหรือการสิ้นเปลืองทรัพยากร รวมทั้งเกิดการเอารัดเอาเปรียบกันของคู่ความแต่ละฝ่าย ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจแก้ไขได้

¹⁴⁴ ประกาศคณะกรรมการศาลยุติธรรม เรื่อง จริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552 ข้อ 3 “ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติ ทั้งพึงสำรวจตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แต่งกายเรียบร้อย ใช้วาจาสุภาพ ฟังความจากคู่ความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ให้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรม.”

¹⁴⁵ จาก *ประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2552* (น. คำนำ), โดย สบโชค สุขารมณ์, 2552, กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

¹⁴⁶ แหล่งเดิม.

ด้วยการวางขอบเขตบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มให้มีความชัดเจน

ร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้เปิดโอกาสให้ศาลมีบทบาทในกระบวนการพิจารณาและมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงเพื่อใช้ประกอบดุลพินิจในการอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม แต่ร่างกฎหมายดังกล่าวมิได้กำหนดหลักเกณฑ์รายละเอียดและขอบเขตอำนาจของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มไว้อย่างเพียงพอซึ่งอาจส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมของศาล

ปัญหาอันเป็นอุปสรรคต่อบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวจึงอยู่ที่ตัวบทกฎหมายที่มิได้กำหนดขอบเขตอำนาจศาลที่ชัดเจนและยังมีปัญหาอีกประการที่มีความสำคัญไม่แพ้กันคือแนวความคิดหรือค่านิยมของผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง โดยเฉพาะแนวความคิดหรือค่านิยมในการกำหนดบทบาทของศาลเอง การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องเริ่มจากการปลูกฝังความเชื่อ แนวความคิดและค่านิยมของศาลรุ่นใหม่ให้พิจารณาถึงผลดีและผลเสียของการใช้บทบาทศาลในลักษณะของระบบกล่าวหาโดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยศาลจะต้องกล้าที่จะใช้อำนาจที่ร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในส่วนของบทบาทในเชิงรุกของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อนำมาปรับใช้ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีให้ได้มากที่สุดและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน โดยหัวใจหลักของการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มนั้นไม่ได้เป็นเพียงแต่การอำนวยความยุติธรรมให้แก่คู่ความในคดีเท่านั้น แต่ศาลจะต้องควบคุมกระบวนการพิจารณาเพื่อคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่โดยสภาพแล้วไม่อาจที่จะคุ้มครองประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งต้องมีการจัดอบรมและกำหนดยุทธศาสตร์ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติค่านิยมของผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งไม่ว่าจะเป็นคู่ความ ทนายความ ศาล พยานบุคคล เจ้าหน้าที่ศาลและบุคคลที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบเดิมที่ให้คู่ความเป็นผู้กำหนดทิศทางในการดำเนินคดีตามอำเภอใจ มาเป็นกระบวนการพิจารณาสมัยใหม่อันเป็นนวัตกรรมของกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีรูปแบบและแนวความคิดเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพื่อจัดการเอาเปรียบกันระหว่างคู่ความให้หมดสิ้นไปและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุปในบทนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจปัญหาและข้อบกพร่องของกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มและบทบาทของศาลในการพิจารณา

สัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม รวมทั้งผลบังคับของคำพิพากษาตามยอม
ในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม เพื่อให้มีการบัญญัติกฎหมายให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น